

VARA KOMMUN

Vara kommuns omvärldsanalys

2025

Inledning

Vara kommuns omvärldsanalys syftar till att ge en kommunövergripande bild över nuvarande samt kommande utmaningar och möjligheter. I syftet ligger även att skapa förutsättningar för att bilden blir gemensam för hela kommun-koncernen och en möjliggörare till att ”lyfta blicken”.

Vara kommuns omvärldsanalys presenteras i olika områden vilka inte bör ses som separata, utan att det finns flertalet beröringspunkter som knyter dessa områden samman. Därtill att förändring inom ett område skulle kunna leda till förändring, både positiv som negativ, i ett eller flera andra.

Fokus i omvärldsanalysen är vilka konkreta utmaningar som finns/bedöms komma att finnas och vilken utveckling som sker just i Vara. Detta för att analysen ska vara högaktuell för kommunen och därigenom ligga till grund för mer djupgående analyser inom respektive område och även för att verka som ett övergripande underlag för verksamhetsutveckling och prioriteringar framöver. Till varje område i omvärldsanalysen finns exempel på vad kommunen behöver genomföra inom området.

Demografisk utveckling

Nationell trend är att invandringen minskar och att födelsetalen går ner. Detta påverkar befolkningens utveckling framöver. Befolkningsprognosen för hela riket visar att befolkningen kommer fortsätta öka, men i betydligt lägre takt än tidigare år. Vad gäller utveckling i olika åldersklasser handlar det om att de äldre ökar och att barn och unga minskar.

Under prognosperioden 2024–2034 beräknas folkmängden i Vara kommun att minska med 201 invånare, från 16 088 till 15 887 personer. Prognos fördelat i olika åldersklasser visar att barn och unga 0–19 år och befolkning i arbetsför ålder minskar samtidigt som de över 65 år ökar. För de äldre så är det framför allt gruppen 80 år och äldre som ökar. Trenden är densamma i kommunen som i riket vad gäller utvecklingen bland barn och unga och äldre. Det som skiljer sig åt är dock att de i arbetsför ålder minskar i Vara kommun, vilket inte ses i riket.

Många kommuner ser redan nu ett minskat antal barn i förskola och grundskola, så även Vara kommun. Under de kommande åren förväntas denna utveckling omfatta i princip alla kommu-

ner. Här kommer det krävas anpassning i kommunerna för att ställa om och kunna möta de ökande behoven inom andra verksamheter, inte minst äldreomsorgen. En väl genomarbetad befolkningsprognos är i det sammanhanget viktig för att skapa förutsättningar att kunna planera verksamheten genom behov av skola och omsorg, investeringar och således även ekonomin framåt.

Exempel på vad kommunen behöver göra:

- Fortsätta ha fokus på en väl genomarbetad befolkningsprognos och att befolkningens utveckling följs upp kontinuerligt, för att åtgärder ska kunna tas i tid.
- Vidareutveckla prognoser & analyser för framtida behov av såväl äldreomsorg som barnomsorg och skola.
- Vara kommun behöver, utifrån prognos för barnomsorg, skola och äldreomsorg, se över behov av anpassning av verksamheterna.

Digitalisering

Digitalisering och artificiell intelligens (AI) skapar nya förutsättningar för kommunal verksamhet genom att erbjuda smarta, individanpassade och resurseffektiva lösningar. Genom att använda data, AI och automation kan kommunen förbättra beslutsfattande, effektivisera arbetsprocesser och frigöra tid för värdeskapande arbete. För att lyckas krävs ett datadrivet och proaktivt arbetssätt samt en kultur som främjar innovation, lärande och samverkan, samtidigt som etik, säkerhet och integritet måste beaktas.

För att möta framtidens samhällsutmaningar är samverkan mellan kommuner, regioner, näringsliv och civilsamhälle avgörande. Genom initiativ som Handslaget och Styr- och samverkansmodellen för digitalisering V6 kan kommuner dela resurser, kompetens och erfarenheter för att utveckla skalbara och effektiva digitala lösningar. Samverkan minskar dubbelarbete och stärker förmågan att hantera komplexa utmaningar som klimatförändringar, demografiska skiften och digitalisering.

Den ökade digitaliseringen medför högre förväntningar från invånare och företag på snabb, transparent och individanpassad service. För att möta dessa krav behöver kommunens digitala kompetens höjas kontinuerligt. Samtidigt ökar riskerna med cyberhot och digitalt utanförskap, vilket kräver systematiskt arbete med informations-säkerhet, utbildning och inkluderande tjänsteutveckling. Lagstiftning och regelverk måste också utvecklas i takt med tekniken för att säkerställa ett etiskt och hållbart digitalt samhälle.

Exempel på vad kommunen behöver göra:

- Genomföra de digitaliseringsinitiativ som lanseras genom Handslaget samt använda de gemensamma tjänsterna som finns genom Addas ramavtal.
- Fortsätta stärka samtliga medarbetares digitala kompetens.
- Fortsatt implementering av objekt och vidareutveckling av objektförvaltningsmodellen samt Fortsatt etablering och vidareutveckling av styr- och samverkansmodellen digitalisering V6 för att skapa en effektfull samverkan.
- Skapa en mer datadriven organisation för ökad service till invånarna.
- Fortsätta det systematiska informationssäkerhetsarbetet.
- Fortsätta arbeta med Ineras modell för nyttokalkyler och nyttorealiserings samt uppföljning av de kalkyler som tas fram för respektive digitalt initiativ. Nyttorealiserings ska integreras i budgetprocessen.

Kompetensförsörjning

Förmågan att attrahera, rekrytera, behålla och utveckla kompetenta medarbetare kommer att vara avgörande för att klara framtidens kompetensförsörjning. För att möta de utmaningar som arbetsgivare står inför måste det strategiska arbetet utvecklas och prioriteras. Det handlar om att vara en attraktiv arbetsgivare, se till det hållbara arbetslivet och dessutom tänka om och tänka nytt kring vilket arbete som utförs där nya lösningar måste implementeras. Att bara rekrytera nya medarbetare kommer inte lösa problemet utan ett internt medvetet arbete behöver ske för att behålla befintlig personal.

Den demografiska utvecklingen visar att Sverige får en åldrande befolkning. Antalet invånare över 80 år kommer på riksnivå att öka med nästan 50 % de närmaste tio åren, samtidigt kommer antalet personer i arbetsför ålder inte öka i samma takt. Detta kommer att ställa krav på arbetsgivarna och dess kompetensförsörjning.

En välmående arbetsplats är central för att säkerställa kompetensförsörjningen. Det är viktigt att sjukfrånvaron och personalomsättningen är låg, att fler arbetar heltid, samt att

medarbetare som är 65 år eller äldre fortsatt ses som värdefulla resurser. I Vara, både som geografisk plats och som arbetsgivare, är sjukskrivningsnivåerna höga, vilket kräver att förutsättningar skapas för att sjukskrivna ska kunna återvända till arbetslivet. Därtill har Vara kommun en lägre andel heltidsanställda, med 81,5 % enligt halvårssiffror för 2025, jämfört med Skaraborgs genomsnitt på ca 85 %. Samtidigt är arbetslösheten i Vara lägre än riksgenomsnittet, men det råder fortfarande utmaningar i matchningen mellan kompetens och arbetsmarknadens behov, då många arbetslösa saknar efterfrågad kompetens.

I framtiden förväntas den tekniska utvecklingen, såsom AI, kunna frigöra tid för medarbetare genom att automatisera vissa arbetsuppgifter. Detta kan bidra till att lösa en del av kompetensutmaningen, men fler insatser kommer att behövas. Utbildning framhålls ur olika perspektiv som en avgörande faktor för framtidens kompetensförsörjning. Dels som en förutsättning för att komma in på arbetsmarknaden, dels för att möta framtidens krav på kompetens genom att främja livslångt lärande för befintlig

personal. Utbildningsnivån i Vara ligger under genomsnittet för landet. Under 2023 hade 13 % av invånarna i åldersgruppen 25-64 år endast en förgymnasial utbildning, medan 28 % hade en eftergymnasial utbildning. I riket hade 10 % förgymnasial utbildning, medan 47 % hade en eftergymnasial utbildning.

Därtill visar kompetensförsörjningsanalysen för Skaraborg att kommande pensionsavgångar under 2025-2029 beräknas motsvara 12 % av alla som var tillsvidareanställda i Skaraborgs kommuner under 2024. Dessutom har vi stora yrkesgrupper med fortsatt stora rekryteringsbehov utifrån sin personalomsättning, till exempel undersköterskor och lärare i grundskolan.

Prognoser visar att den samlade arbetskrafts-

bristen inom näringsliv, stat, regioner och kommuner på en tioårs sikt kommer att vara 265 000 människor om ingen förändring sker.

Kompetensförsörjningen blir därmed en stor utmaning framöver, särskilt i kommuner som Vara. Det räcker inte att bara rekrytera nya medarbetare – strategiska insatser för att behålla och utveckla befintlig personal, samt attrahera nya grupper, är avgörande. Med en åldrande befolkning och långsam tillväxt av arbetskraften ökar konkurrensen om kompetens. Den tekniska utvecklingen kan underlätta vissa arbetsuppgifter, men satsningar på en hållbar arbetsmiljö, utbildning och livslångt lärande är nödvändiga. I Vara krävs dessutom lokala insatser för att möta låga utbildningsnivåer och hög sjukfrånvaro.

Exempel på vad kommunen behöver göra:

- Fortsätta arbeta med den grundläggande processerna kring arbetsmiljö. Detta är förutsättningar för att skapa bra arbetsmiljövillkor på våra arbetsplatser.
- Aktivt fortsätta arbeta med ohälsa och sjukfrånvaro. Tidiga insatser är avgörande för att förebygga och minimera sjukfrånvaro. Därtill behöver ett arbete ske med att fortsätta hantera pågående sjukskrivningar.
- För att bygga stabilitet och flexibilitet i organisationen utifrån den alltmer komplexa och snabbväxande omvärlden satsar Vara kommun på ledarskapet och medarbetarskapet. Detta i form av ett långsiktigt, gemensamt och målgruppsanpassat koncept; Utvecklande Ledarskap (UL) och Utvecklande Medarbetarskap (UM).
- Fortsätta arbeta med Omställningsfonden vars medel kan användas till att genomföra förebyggande insatser som handlar om att ställa om organisation och medarbetare för att möta framtida kompetensbehov.
- Prioritera att introduktionen för nya medarbetare genomförs på ett mer strukturerat och kvalitetssäkrat sätt. En genomtänkt introduktion hjälper medarbetaren att snabbare komma in i sitt uppdrag, samtidigt som den skapar goda förutsättningar för trivsel och möjligheten att bibehålla personal.
- Arbeta vidare med arbetslivs- och kompetensförsörjningscykeln för att möta framtidens utmaningar. En modell inom detta arbete är ARUBA som står för Attrahera, Rekrytera, Utveckla, Behålla och Avveckla.

Folkhälsa och social hållbarhet

Ett socialt hållbart samhälle innebär ett samhälle där alla människor har lika möjligheter att leva ett gott liv med god hälsa, utan orättvisa skillnader. Det bygger på jämlikhet, tillit och delaktighet, och är viktigt för både demokratin och samhällsekonomin. Folkhälsa handlar om hela befolkningens hälsotillstånd och hur hälsan är fördelad mellan olika grupper. Ojämlikhet i hälsa uppstår ofta genom sociala strukturer, där faktorer som kön, utbildning och födelseland spelar roll. Målet är att minska dessa skillnader och skapa ett mer jämlikt samhälle.

Social hållbarhet är ett prioriterat område i Västra Götalands regionala utvecklingsstrategi (RUS), Skaraborgs delregionala strategi (DRUS) och Vara kommuns plan för social hållbarhet. Genom samordnade insatser på flera nivåer stärks arbetet för ett mer inkluderande och jämlikt samhälle där alla har möjlighet att må bra och utvecklas.

Folkhälsomyndigheten följer årligen upp befolkningens hälsa och faktorer som påverkar möjligheterna till god och jämlik hälsa. Års-

rapporten för 2025 visar positiva trender, som minskad dödlighet och förbättrade levnadsvanor, men också ökande ohälsa och försämrade livsvillkor i vissa grupper. Ojämlikheten i hälsa är fortsatt stor och kräver riktade insatser.

Medellivslängden i Sverige fortsätter att öka och ligger nu på drygt 83 år, med kvinnor som lever längre än män. I Vara kommun följer kvinnors medellivslängd rikstrenden, medan männens livslängd är något lägre. Samtidigt visar flera levnadsvanor en positiv utveckling, där tobaksrökning och riskbruk av alkohol minskar, särskilt bland unga. Den lokala drogvaneundersökningen 2025 i Vara bekräftar denna trend, med minskad användning av tobak, alkohol och narkotika bland ungdomar.

Trots dessa framsteg finns det flera oroande tecken på ohälsa. Ekonomisk utsatthet är ett växande problem, särskilt bland barn och unga, där en större andel i Vara lever i hushåll med låg ekonomisk standard jämfört med riket. Utbildningsnivån är en annan utmaning – många elever saknar gymnasiebehörighet, vilket kan påverka deras framtida hälsa negativt.

Psykisk ohälsa ökar, särskilt bland unga, med fler som rapporterar ängslan, oro och ångest. Även sjukpenningtalet är högre i Vara än i riket, vilket tyder på en högre sjukfrånvaro. Ofrivillig ensamhet är ytterligare en växande folkhälso-utmaning, särskilt bland äldre, unga vuxna och personer med funktionsnedsättning. Den är kopplad till ökad risk för psykisk ohälsa.

Slutligen kvarstår stora skillnader i hälsa mellan olika socioekonomiska grupper. Personer med kort utbildning och låg inkomst har generellt sämre hälsa, kortare livslängd och mindre hälsosamma levnadsvanor. Dessa skillnader påverkar även barn, där de med föräldrar som har låg utbildning oftare lever i ekonomisk utsatthet och har sämre förutsättningar att klara skolan och uppnå god hälsa.

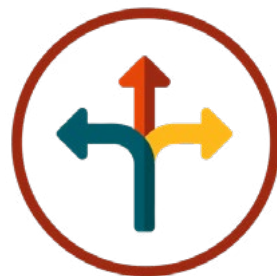
Vara kommun har goda förutsättningar att utveckla sitt arbete med social hållbarhet och

folkhälsa, särskilt genom samverkan mellan olika aktörer och ett långsiktigt fokus på hälsofrämjande och förebyggande insatser. För att minska hälsoklyftor och stärka samhällets motståndskraft krävs riktade insatser till grupper med sämre hälsa och livsvillkor, med särskilt fokus på barn, unga, äldre och socioekonomiskt utsatta grupper. Den nya socialtjänstlagen från juli 2025 möjliggör tidigare och mer tillgängliga insatser, vilket stärker det förebyggande arbetet. Den växande gruppen äldre lyfts ofta som en utmaning men är också en möjlighet då många lever aktiva liv längre upp i åldrarna och kan bidra till samhällsutvecklingen. Fortsatt och fördjupad samverkan mellan kommunens förvaltningar, civilsamhället och andra aktörer är avgörande för att skapa ett tryggt, inkluderande och hållbart samhälle.

Exempel på vad kommunen behöver göra:

- Intensifiera arbetet med ”Plan för social hållbarhet 2023-2030”, utifrån följande fokusområden:
 1. En trygg och inkluderande kommun där invånare känner tillit, delaktighet och framtidstro.
 2. En kommun med goda livs- och boendemiljöer som erbjuder livskvalitet.
 3. En kommun som erbjuder stöd och hjälp till alla som behöver det oavsett ålder.
- Inventera, strukturera och vidareutveckla den samverkan som redan finns mellan förvaltningarna. Det innebär att kartlägga befintliga samarbeten, tydliggöra roller och ansvar samt skapa gemensamma arbetssätt som stärker effektivitet och långsiktighet i samverkan.
- Stärka samverkan med civilsamhället, föreningslivet och ideella aktörer för att utveckla verktyg och arbetssätt som gör det lättare för invånare att ta egna initiativ – både individuellt och tillsammans med andra. Genom att möjliggöra hjälp till självhjälp kan en kultur byggas där fler ges förutsättningar att leva ett hälsosamt och hållbart liv.
- Arbeta långsiktigt för en jämlik och jämställd hälsa i hela befolkningen. Det innebär att prioritera hälsofrämjande och förebyggande insatser som når brett – med särskilt fokus på grupper som idag har sämre hälsa.
- Följa intentionerna i nya socialtjänstlagen genom att skapa en mer förebyggande, lättillgänglig och kunskapsbaserad socialtjänst.

Utbildningsnivå

Utbildning är avgörande både för individens livschanser och för samhällets utveckling. Den påverkar möjligheten till arbete och försörjning, trygghet och ekonomisk självständighet, men också möjligheten att forma sitt liv, fatta informerade beslut och bli delaktig i demokratiska processer.

Utbildning stärker människans möjlighet att leva ett gott och meningsfullt liv, samtidigt som den bidrar till jämlikhet, ekonomisk tillväxt och social hållbarhet i samhället.

Forskning visar att utbildning även har en positiv inverkan på både fysisk och psykisk hälsa genom hela livet. Exempelvis uppger 78 % av personer med eftergymnasial utbildning att de har god eller mycket god hälsa, jämfört med 64 % bland dem med förgymnasial utbildning. Samtidigt är arbetslösheten betydligt högre bland personer med låg utbildning – i Sverige 2025 var den nästan sex gånger högre för dem med förgymnasial utbildning än för dem med eftergymnasial.

Elevers möjligheter att lyckas i skolan påverkas av flera faktorer, där läs- och matematikförmåga är särskilt avgörande. Dessa grundläggande färdigheter behövs för att förstå instruktioner, lösa problem och ta till sig kunskap i alla ämnen. Allt fler elever har svårigheter inom läsning och matematik, vilket ökar risken att halka efter i undervisningen. Det påverkar både självförtroendet och skolresultaten negativt.

I Vara kommun är utmaningarna särskilt tydliga. En högre andel unga står utanför arbete och studier jämfört med både riket och regionen. Gymnasiebehörigheten ligger under riksnittet. Våren 2025 var 78,9 % av niondeklassarna i Vara behöriga till ett nationellt program på gymnasiet. Det var marginellt bättre än föregående år, men både 2024 och 2025 uppvissade den lägsta andelen behöriga elever hittills, vilket är oroväckande. Den främsta orsaken, både i Vara och nationellt, till att elever inte blir behöriga är att de inte når godkänt i matematik.

Närvaro är en avgörande faktor för skolresultaten. Forskning visar att redan 10 % frånvaro under ett läsår har en tydligt negativ påverkan. I grundskolan motsvarar detta cirka 3 timmar per vecka – ungefär en halv skoldag – vilket gör det svårt för många elever att hänga med, särskilt i kärnämnen som svenska och matematik.

Under vårterminen 2025 hade 235 elever i Vara kommun en frånvaro över 20 %, och 46 elever låg över 50 %. Trots denna höga frånvaro ligger kommunen lite under det nationella snittet.

Föräldrars utbildningsnivå har också det stor påverkan på barns skolresultat. Bland elever

med eftergymnasialt utbildade föräldrar är 93 % behöriga till gymnasiet, jämfört med 79 % för dem med gymnasialt utbildade föräldrar och endast 54 % för dem med förgymnasial utbildning. Skillnaden mellan eftergymnasial och gymnasial nivå är över 18 procentenheter – den största på tio år. Men det handlar inte bara om utbildning. Forskning visar att föräldrars engagemang, förväntningar och stöd i vardagen har mycket stor betydelse. Ett positivt och stödjande förhållningssätt i hemmet stärker barns motivation för skolan och deras välmående – vilket ofta kompenserar för andra utmaningar.

Exempel på vad kommunen behöver göra:

- Främja elevens läsförmåga: Att stärka elevernas läsförmåga är avgörande för framgång i alla skolämnen. Genom Läsolympiaden, i samverkan med skolbibliotek och Stockholms universitet, får eleverna utveckla sin läsning på ett målinriktat sätt. Initiativet skapar engagemang, läsglädje och bidrar till förbättrade resultat under hela skolgången.
- Främja elevens matematikförmåga: Att stärka elevernas matematikförmåga är viktigt då matematikämnet är avgörande för att nå behörighet till gymnasiet. Arbetet pågår för att identifiera och genomföra insatser som stärker elevernas matematikförmåga.
- Främja elevens närvaro: Att stärka närvaron är av stor betydelse för att eleverna ska kunna bli behöriga till gymnasiet. Det pågår många parallella insatser, exempelvis kompetenshöjande insatser för personalen och relationsstärkande arbete, för att öka trygghet och studiero.
- Främja samverkan mellan aktörer: Att stärka samarbetet mellan skola och olika instanser, i olika samverkansformer skapar förutsättningar för att nå längre i att hjälpa eleverna. Det handlar bland annat om SAMBU-team (samverkan barn och unga) där skolan, Närhälsan och socialtjänsten samarbetar, och SST-team (skolsociala arbetsgrupper) där skola och socialtjänst samarbetar, men också ett utökat samarbete mellan skola och hem.

Klimat, miljö och energiförsörjning

Extrema väderhändelser och naturkatastrofer såsom värmeböljor, torka, skogsbränder och översvämningar ökar globalt samtidigt som havsytan stiger, korallrev dör och ekosystemen förändras. Konsekvensen blir bland annat försämrade skördar och att idag tätbefolkade områden blir obeboeliga. FN:s klimatpanels (IPCC) senaste syntesrapport konstaterar tydligt att mänskliga aktiviteter har påverkat jorden negativt, med klimatförändringar, försvagade ekosystem, överutnyttjande av naturresurser och kemikalieutsläpp som allvarliga konsekvenser. En ökning i beväpnade konflikter bidrar också till ökade växthusgasutsläpp, och har också minskat fokuset på den gröna omställningen. Klimatförändringarna blir alltmer angelägna att åtgärda, då nya värmerekord slås nästan varje år.

Utifrån detta är den globala strävan minskade växthusgasutsläpp vilket kräver insatser på alla nivåer, inklusive kommuner såsom Vara. Fokus i omställningen ligger på att minska växthusgasutsläpp och öka energieffektiviteten, där särskilt elektrifiering av transportsektorn och ökad förnybar energiproduktion är centrala. Detta för att reducera risken för allt kraftigare klimatförändringar. Vara står, på grund

av kommande och befintliga klimatförändringar inför utmaningar såsom mer frekventa värmeböljor, torka, och översvämningar. Detta kräver klimatanpassning, genom exempelvis investeringar i infrastruktur och kartering av påverkade verksamheter. Ett tidigare exempel är översvämningarna i Vara under sommaren 2023 som skadade vårdcentralen.

Vara kommuns roll i omställningen kan ses utifrån tre olika perspektiv: verka för att skapa förutsättningar för medborgare och näringsliv att minska utsläppen, minska sin egen verksamhets klimatpåverkan, och anpassa sig till kommande klimatförändringar. Trots att Vara är en liten kommun med få invånare i ett land med stor andel fossilfri energi behöver kommunen vara en del av omställningen. Svenskar har höga utsläpp per capita (alltså per person), högre än genomsnittet på jorden. Därför behöver kommunen göra sin del för att människor ska kunna minska sina utsläpp. Ingen kan undantas från ansvaret att minska sina utsläpp, alla behöver bidra.

Därtill ska kommunen som organisation skapa kvalitet och service med en så liten miljöpåverkan som möjligt samt skapa förutsättningar för

en omställning genom god samhällsplanering. Detta genom energiplanering, fastighetsförvaltning, samordning och hållbar upphandling. Att öka energieffektiviteten och främja cirkulära flöden, såsom återvinning och delningsekonomi, är också avgörande för att nå klimatmålen.

Vara kommuns roll i omställningen kan ses utifrån två olika perspektiv; dels ska kommunen verka för att skapa förutsättningar för medborgare och näringsliv att minska utsläppen och anpassa sig till kommande klimatförändringar, därtill ska kommunen som

organisation skapa kvalitet och service med en så liten miljöpåverkan som möjligt, dels skapa förutsättningar för en omställning genom god samhällsplanering.

Vara kommun spelar en viktig roll genom energiplanering, fastighetsförvaltning och hållbar upphandling. Lokalt arbete med att öka energieffektiviteten och främja cirkulära flöden, såsom återvinning och delningsekonomi, är avgörande för att nå klimatmålen.

Exempel på vad kommunen behöver göra:

- Kommunen behöver samverka med energibolag och etablerare för att möjliggöra elektrifieringen, ökad energiproduktion och den gröna omställningen för att attrahera och bibehålla jobb, välfärd och minska klimatförändringarna. Genom den energiplan som tas fram kan kommunen bidra till kunskap och förståelse om läget. Planen redogör även för kommunens roll i omställningen som offentlig aktör, informatör, fastighetsägare, arbetsgivare och samhällsplanerare. Kommunen kan minska den fossila bilens dominans inom transporter genom att samhällsplanera, genomföra kampanjer för att öka cykling och gång, samt vara öppen för att testa nya mobilitetslösningar.
- Nya krav på energiprestanda och energimätning från EU innebär att kommunen behöver säkerställa mätbarhet och energieffektivitet i sina fastigheter.
- Vara kommun kommer möta klimatförändringar i form av värmeböljor, torka, ökad nederbörd, och risk för översvämning. Klimatanpassning av kommunens verksamheter, bebyggelse och infrastruktur är därmed viktig. Den handlingsplan för klimatanpassning som tas fram kan bana väg för fortsatt hantering av det förändrade klimatet.
- Alltmer lagstiftning reglerar och styr avfallshantering- och reduktion nationellt och internationellt. Vara kommun behöver säkerställa att det finns goda möjligheter för medborgare och medarbetare att hantera avfallet korrekt. Samtidigt behöver man minska mängden avfall som går till förbränning. Genom att styra mot beteendeförändringar, placera ut sorteringskärl inomhus och utomhus, samt etablera rutiner för att avfallshantering ska fungera i olika verksamheter.
- Eftersom kommunens växthusgasutsläpp från konsumtion är högt behöver Vara kommun minska sina utsläpp genom hållbar upphandling. Som en stor inköpare kan kommunen ställa hållbarhetskrav på leverantörer och anbudsgivare i frågor om ekologisk och social hållbarhet. På så sätt styrs också marknaden eftersom kommunen bidrar till de ökade hållbarhetskraven på näringslivet och producenter.

Säkerhet och beredskap

Det står klart att kommunerna har fått ett utökat och mer konkret ansvar inom det civila försvaret i och med uppbyggnaden av Sveriges totalförsvaret. Det förändrade säkerhetspolitiska läget, med ett långvarigt krig i Ukraina och Sveriges inträde i Nato, har lett till att kommunens roll måste omdefinieras och förstärkas för att möta nya krav på beredskap och motståndskraft.

Kommunen förväntas nu planera och organisera sin verksamhet utifrån förutsättningen att ett väpnat angrepp kan ske, och att samhället måste kunna fungera under höjd beredskap och krig. Det innebär att all beredskapsplanering kommunen gör ska dimensioneras för krig, inte enbart för fredstida kriser. Kommunen ska kunna upprätthålla samhällsviktig verksam-

het såsom vård, omsorg, vattenförsörjning, räddningstjänst och skola, även under svåra förhållanden. Dessutom ska kommunen kunna hantera störningar i el, kommunikation och personalförsörjning, och ha kapacitet att fungera i minst två veckor utan extern hjälp.

En ny lagstiftning föreslås träda i kraft den 1 januari 2027 (lagen om kommuners och regioners grundläggande beredskap inför fredstida krissituationer och höjd beredskap), som ersätter den nuvarande lagen om extraordinära händelser (LEH). Den nya lagen ställer tydligare krav på kommuner och regioner att ha en grundläggande verksamhetsförmåga under fredstida kriser och höjd beredskap. Kommunen ska bland annat kunna skydda och hjälpa allmänheten genom att tillhandahålla

särskilda samlingsplatser, stöd vid användning av skyddsrum, samt genomföra utrymningar och inkvarteringar. En krigsorganisation ska finnas och kunna aktiveras vid behov.

Sveriges medlemskap i Nato innebär också att kommunerna måste samverka mer aktivt med Försvarsmakten, bland annat i frågor som rör värdlandsstöd – det vill säga stöd till utländska trupper som verkar i Sverige. Kommunen kan alltså behöva bidra till både civilt och i förlängningen militärt stöd, vilket ställer krav på samordning och planering av resurser.

Utöver det försvarspolitiska läget står även kommunen inför en utmaning med den ökande välfärdsbrottslighet som hotar både samhället och demokratin. Kommunerna har ett stort

ansvar i att förebygga och motverka denna typ av brottslighet. Det handlar om att utveckla rutiner för att kontrollera uppgifter i ansökningar, följa upp utförda tjänster, samverka med andra myndigheter och utbilda personal i att upptäcka välfärdsbrott. Arbetet måste vara både strategiskt och praktiskt organiserat, och inte läggas på enskilda funktioner.

Sammanfattningsvis innebär det nya säkerhetsläget att kommunerna måste stärka sin förmåga att hantera kriser och krig, både genom organisatoriska förändringar, kompetensutveckling och investeringar i beredskap. Kommunens roll är inte längre begränsad till lokal krishantering – den är en aktiv del av Sveriges totalförsvar och en viktig aktör i det nationella och internationella säkerhetsarbetet.

Exempel på vad kommunen behöver göra:

- Fortsätta samarbeta med lokala och nationella aktörer i totalförsvarsplaneringen för att fortsätta vara en viktig byggsten i Sveriges totalförsvar.
- Fortsätta sitt kontinuitetsarbete för att kunna säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna både under fredstida kriser och höjd beredskap.
- Fortsätta med arbetet att upprätta kommunal krigsorganisation för att säkerställa förmågan att hantera höjd beredskap och krig.
- Fortsätta att utveckla arbetet kring välfärdsbrott eftersom brott mot välfärden är demokrati-hotande och att alla kommuner behöver arbeta aktivt med frågan.

Samhällsplanering och bostadsförsörjning

Samhällsplanering handlar om att skapa en långsiktigt hållbar och välfungerande livsmiljö genom att väga olika behov och intressen mot varandra. Arbetet omfattar ekonomiska, sociala och miljömässiga perspektiv som tillsammans ska bidra till ett robust och attraktivt Vara för både människor, natur och näringsliv. Marken ska användas effektivt utan att försämra livsmiljöernas kvalitet. Samhällsplaneringen behöver bidra till klimatanpassning, resiliens och en trygg energiförsörjning.

Att växa som samhälle innebär både möjligheter och utmaningar. Det gäller att växa smart och hållbart. Ett ökat bostadsbyggande ökar också behovet av rekreationsytor, service och kulturutbud. Allt sådant som möter invånarnas varierande behov och skapar livskvalitet. Bra boende och en god livsmiljö är grundläggande för människors hälsa och för platsers attrakti-

vit. Bostadsutbudet, både det befintliga och det framtida, behöver rymma livets alla skeden från den första bostaden till den sista.

Vara kommun står inför utmaningar med ett homogent bostadsbestånd där cirka 70 % består av småhus. Detta skapar inlåsnings effekter och begränsar möjlighet till flyttrörelser. Det i sin tur påverkar både inflyttning och intern rörlighet. Kommunen arbetar därför för ett mer varierat bostadsutbud som möter olika målgruppers behov och livsfaser. Det är avgörande för att minska utflyttningen, attrahera nya invånare och skapa en dynamisk och hållbar bostadsmarknad. Så även i tider av demografisk stagnation.

Infrastruktur, digital tillgänglighet och pendlingsmöjligheter är centrala för både bostadsplanering och kompetensförsörjning. Bristen

på kollektivtrafiknära boenden är en utmaning liksom behovet av innovativa mobilitetslösningar som passar landsbygdens förutsättningar. Genom fortsatt samverkan med regionala aktörer som Business Region Skaraborg och inom ramen för den delregionala utvecklingsstrategin kan kommunen bidra till ett mer sammanhållet och konkurrenskraftigt Skaraborg.

Sammanfattningsvis krävs en strategisk och kunskapsbaserad samhällsplanering som tar höjd för förändrade demografiska, ekonomiska och klimatmässiga förutsättningar. Genom att erbjuda fler och mer varierade bostäder, stärka förutsättningarna för pendling och digital infrastruktur samt planera för attraktiva och resilianta livsmiljöer kan Vara kommun fortsätta vara en plats där människor vill leva, arbeta och utvecklas.

Exempel på vad kommunen behöver göra:

- Löpande ta fram kunskapsunderlag om befolkningsutveckling, bostadsbehov, marknadsdjup – både för den egna verksamhetsplaneringen och för att kunna uttrycka behov gentemot bostadsaktörer och regionala samarbetspartners.
- Föra regelbundna dialoger med bostadsutvecklare, mäklare och fastighetsägare för att skapa förutsättningar för genomförbara detaljplaner och ett bostadsutbud som bidrar till befolkningsbevarande och tillväxt.
- Prioritera detaljplaner där det finns tydlig efterfrågan, potential för flyttrörelse eller strategisk betydelse för attraktivitet, kompetensförsörjning och hållbar samhällsutveckling.
- Uppdra till det kommunala bostadsbolaget för att komplettera bostadsutbudet på platser där marknaden inte själv löser behoven. Det kan ske genom till exempel genom infillbyggande eller trygghetsbostäder.
- Arbeta nämnds- och förvaltningsöverskridande för att stärka förståelsen av bostadsförsörjningens olika delar och målgrupper – från planering och grönyteskötsel till sociala och vräkningsförebyggande insatser.
- Samordna bostadsplanering, infrastruktur, investeringsberedning och driftsekonomi för att säkerställa långsiktigt hållbara beslut.
- Utveckla och använda exploateringskalkyler som stöd i planeringen för att väga kostnader och intäkter över tid och möjliggöra strategiska prioriteringar.
- Samarbeta proaktivt med mäklare, banker och näringsliv för att stimulera flyttrörelse på bostadsmarknaden och öka kunskapen om hushållsekonomi och bostadsfinansiering bland olika målgrupper.
- Utveckla öppna data och digitala kartor på webben för att tillgängliggöra information om byggklara lägen och möjliggöra digital dialog med marknadsaktörer och invånare.
- Arbeta aktivt med att uppmärksamma och vägleda fastighetsägare till så kallade ”ödehus” för att bidra till en levande landsbygd och bättre resursanvändning av befintligt bostadsbestånd.
- Använda plattformen Livet i Skaraborg och Skaraborgs platsberättelse i kommunikation och rekrytering – både inom den egna organisationen och tillsammans med lokala företag – för att stärka bilden av Vara som en attraktiv boende- och arbetsort.